

הערות

1. מפקד חיל הים המצרי, פריק אוול עזאת סולימאן, הודח אף הוא עם תום המלחמה.
2. לא מוכרת פעילות כזו של צה"ל לפני תקיפת חיל האוויר.
3. בתום המלחמה מונה לרמטכ"ל הצבא המצרי. נהרג בהפגזה ישראלית בתעלה בעת מלחמת ההתשה (8.3.69).
4. 0720 לפי שעון ישראל, שהקדים בשעה את שעון מצרים.
5. בתום המלחמה הוקמה ועדת חקירה מיוחדת לדון בפרשת "מברק עג'לון" בראשות לווא אלחול מהפרקליטות הצבאית. כתבה מפורטת על ד"ח הוועדה כתבה פאיוה סעד בשבועון רוז אליוסוף ב-29 ביוני 1992.
6. מטוסים סורים תקפו בשעות הצהריים בחמישה ביוני מטווח בצפון הארץ, וביניהן: שדה מגידו, אזור עין המפרץ, כפר החורש, דגניה ועוד. התקיפה היתה מצומצמת בהיקפה, והישגיה מועטים. בנוסף היה ניסיון סורי לתקוף קרקעית את קיבוץ דן.
7. ראוי לציין, כי היו עוד מפקדים בכירים, שנטשו את כוחותיהם, והבולט בהם הוא סעד אלדין שאזלי, שהיה רמטכ"ל מצרים במלחמת יום הכיפורים.

כדוגמתה? מדוע הפכה הארמיה הסדירה לקבוצות מפוזרות, שדאגתן היחידה כיצד למלט את עצמן, מבלי לעשות כל ניסיון להחזיק מעמד מול האויב? מדוע הושארו נשק, ציוד וכלי-רכב, שערכם נאמד בביליוני לירות מצריות, מבלי שנורתה על האויב אפילו ירייה אחת? מדוע נקבצו אלפי חיילים ואלפי כלירכב, שחסמו את הדרך מול המעברים, והפכו למטרה, שלא תסולא בפז, למטוסי האויב, כדי שישמידו אותם? כיצד הותירה מפקדת ארמיית השדה את כוחותיה בסיני במצב של אנרכיה ושל התפוררות, כשהיא ממהרת אל ממערב לתעלה, כדי להתרווח במשרדיה הנוחים במחנה אלגלאא? זאת, למרות שעקרונות המלחמה ומסורת המלחמה קובעות, כי המפקד אינו עוזב אלא לאחר שמתבצעת נסיגת כוחותיו במלואם. בכך, הוא דומה לקברניט של ספינה, העומדת לטבוע, ושמטל עליו לא לנוטשה, אלא לאחר שכל נוסעיה עזבה.⁷

סודות חמישה ביוני מוחמד וגדי קנדיל*

שנכנס לתפקידו זמן קצר קודם לכן. עבד אלנאצר הציג בפני המפקדים את העובדות המלאות על המצב, אחר פנה לפריק צדקי מחמוד באומרו: "צדקי, נראה לי, כי המכה הראשונה, שתנחיל ישראל, תהיה מכוונת לחיל האוויר המצרי. עלינו לספוג אותה, ואחר להשיב עליה". לאחר מכן התנהל דיון באשר לאפשרויות של ההגנה האווירית ולמחסור ברשתות מ"ם להתרעה מוקדמת, ובמיוחד, לגבי מטוסים, הטסים בגובה נמוך. אולם, למרות ההסתייגויות של פריק צדקי מחמוד, הוא אמר לנשיא עבד אלנאצר: "על כל פנים, אנחנו מוכנים, אדוני. אם נספוג את המכה הראשונה, לא יעלה שיעור האבדות על עשרה אחוזים".

מושיר עאמר השתתף בדיון, ואמר: "צריך להגדיל את כמות גיחות הסיור, וצריך שתהיה מטרייה אווירית רצופה מעל סיני ומעל התעלה". הנשיא הוסיף, והזהיר את מפקד הכוחות האוויריים: "עליך לצפות להתקפה זו מחר, או מחרתיים. אם היא לא תהיה בשבת, או ביום ראשון, אולי היא תהיה ביום שני. חשוב הוא, כי המפקדה הישראלית תנחית מכת-פתע על חיל האוויר כדי להכריע את המערכה לטובתה". באותו יום, הסביר הנשיא בכינוס מדי הוא סבור, כי ישראל תיזום פתיחה במלחמה. הוא העלה שתי נקודות:

הערב של יום שישי, שניים ביוני 1967, היה מן הערבים הרי-הגורל, שחלפו על קהיר, באותה תקופה. הנשיא עבד אלנאצר התקשר עם מושיר עאמר, וביקשו לכנס בדחיפות את המפקדה העליונה, כדי לדון במצב ובאפשרויות שהוא טומן בחובו. טרם יציאתו לבית המפקדה, השיב עבד אלנאצר לאיגרת, שכתב לו הנשיא האמריקני ג'ונסון, ב-23 במאי. עבד אלנאצר הסביר באיגרתו את עמדת קהיר ואת עמידתה בדיבורה, כי לא תיפתח במלחמה, למרות הכוונות הברורות של ישראל.

עבד אלנאצר ישב ראש בכינוס המועצה העליונה של הכוחות המזוינים, שבו השתפו מפקדי החילות ושארו המפקדים הבכירים. בו בזמן מסר שר החוץ, מחמוד ריאד את האיגרת לשגריר האמריקני החדש, ריצ'ארד נולטי,

* מוחמד וגדי קנדיל פרסם סדרה של חמישה מאמרים באאח'ר סאעה תחת הכותרת 'האמת לאחר 25 שנה – סודות חמישה ביוני'. בחרנו להציג שני נושאים – כינוס המפקדה הצבאית בראשות עבד אלנאצר, וסיפורו של מטוס עאמר, שהופיע בשבועון אאח'ר סאעה, 17.6.92, 24.6.92.

השבועון המצרי אאח'ר סאעה החל להופיע בשנת 1934. הוא שבועון פוליטי חברתי (דגש על חברה, על אמנות ועל תרבות), הנפוץ ביותר במצרים ובעולם הערבי (פרט לאלאח'באר אליום). עורכו הראשי מוחמד וגדי קנדיל תומך בתהליך השלום ומתווך בגישתו לישראל.

★ יחידות עיראקיות נעות לעבר ירדן. גשר אווירי בין קהיר לרבת-עמון, להעברת תגבורות של נשק כבד בליווי קצינים מצריים.

לאחר כמה דקות הצטרף הטייס הראשי של המטוס לעוזרו, והשניים ישבו [במועדון], ושתו תה, בהמתנים לנוסעי המטוס. ראשון הגיע מפקד הכוחות האוויריים, פריק צדקי מחמוד, שנכנס למשרדו של מפקד שדה התעופה. מחוגי השעון החלו להתקדם, לאחר השעה שבע בבוקר. לאחר חצי שעה הגיע מושיר עאמר, שהגיע לאחר המועד שקבע. האיחור הוא הסיבה כי המטוס ניצל, לאחר מכן, מן ההתקפה הראשונה. התלווה אליו שר המלחמה שמש בדראן. בטרם עלה המושיר למטוס, פנה לפריק צדקי, ושאלו בפני הנוכחים:

— הכל בסדר, צדקי?

— בסדר, אדוני.

— האם אירגנתם את המטריות הדרושות מעל סיני? כאשר נשאלה שאלה זו, פנה פריק צדקי, אל לואא אסמאעיל לביב, שעליו הוטל לבצע את המטרייה האווירית מעל סיני באותו בוקר. אולם, לא עלה בידו להשיב. הוא השמיע כמה התנצלויות. היה ברור, שהיתה הזנחה בהעברת ההוראות על ביצוע הגיחות הדרושות על ידי להקי מטוסי הקרב.

מושיר עאמר כעס, והעיר ללואא לביב, כי יש לבצע את הוראות הנשיא, ולהיות ערים להתרעותיו באשר לאפשרות של התקפת פתע אווירית, שיבצע חיל האוויר הישראלי בכל רגע. הטון התקיף שלו הביע את חומרת המצב. הוא אמר: "השמים פתוחים עכשיו לכל צורך שהוא".

נוסעי מטוס מספר 1 היו: מושיר עבד אלחכים עאמר, שמש בדראן, פריק צדקי מחמוד, ראש אגף המבצעים פריק אנוואר אלקאדי, עקיד איוב ממשרדו של המושיר, כמה קצינים מחדר המבצעים וחבורת מלווים נוספים ביניהם: אכרם דירי, קצין סורי, שהיה ראש לשכתו של המושיר בעת האיחוד בין מצרים לסוריה.

המטוס המריא. מחוגי השעון הורו על השעה שמונה בבוקר. הוא חצה את התעלה בדרכו לשדה התעופה אלמליז, ובו בזמן, פריק מרתגא, קציני המפקדה של סיני ומפקדי יחידות השדה עזבו את מרכזי הפיקוד שלהם ואת יחידותיהם, והתאספו בשטח שדה התעופה, בהמתנים למטוס.

הזמן בתוך המטוס חלף כרגיל. השעה היתה 0830, כאשר החל המטוס להתקרב לתעלה. מרחוק נראה שדה התעופה פאיד. הטייס חסאם אלבשארי התבונן בעמיתו הטייס מחב יוסף, ואמר לו: "אני חושב, שהמטוס של המשלחת העיראקית הגיע כבר מזמן לפאיד. ו... ו..." לפתע, קלט הטייס הראשי כמה מברקים, שמקורם בבסיס אלמליז, לפיהם "יורים על שדה התעופה".

1. בישראל הוקם באחד ביוני קבינט מלחמה. משה דיין מונה לשר הביטחון, על פי רצונו של ראש הממשלה, לוי אשכול.

2. נחתם הסכם בין עיראק לירדן על שיגור כוחות עיראקיים, כדי לתגבר את החזית הירדנית הארוכה עם ישראל.

נראה, שבידי עבדאלנאצר היו ידיעות ממקורות מהימנים, על התכניות הישראליות לקראת מלחמה.

בתום הכינוס, ביקש מושיר עאמר מפריק צדקי, פעם נוספת, שיגבש עם לואא אסמאעיל לביב, מפקד ההגנה האווירית, את תכנית המטרייה הדרושה, וידאג לעבותה בשיעור כפול, כדי להתגבר על המחסור במתקני מל"ם ובמתקני התרעה. במהלך הפגישה גובשה תכנית העימות עם ישראל, אם תנחית את המכה הראשונה, על בסיס ביצוע התקפה כוללת באוויר, בים וביבשה. התכנית אושרה, וכונתה "פהד". אולם, היא נותרה על הנייר.

[— — —]

חמישה ביוני, שבע בבוקר, שדה התעופה הצבאי אלמאזה. הכל היה כרגיל, כאשר הגיע הטייס חסאם אלבשארי, הטייס הראשי של מטוס המושיר, עם עוזרו, הטייס מחב יוסף, בשעה מוקדמת.

המטוס אליושין 14 מספר 1 חנה במסלול הראשי. הוא צויד, תודלק, ונבדק, בעוד שכל המסלולים האחרים פנו, כדי לאפשר למטוס לשאת את מטענו — מפקדים בכירים. כמו כן, הוכנו שני מטוסים נוספים מדגם אליושין 14 מלהק התובלה להטיס את המשלחת העיראקית, שליווה חסין אלשאפעי, לשדה התעופה פאיד, וכדי להטיס את המשלחת הסורית לשדה התעופה אלמנצורה. לואא לביב נתן הוראות לכל עמדות התותחים נ"מ ולמנגנוני ההגנה האווירית, שבטווחם עובר מסלול שלושת המטוסים, שלא ליירט אף מטוס, עד שיגיע מטוסו של המושיר לשדה התעופה בירתמאדה.

קו הטיסה של מטוס מספר 1 עבר בתחום האווירי של שדות התעופה אנשאן, פאיד וכברית עד שהגיע לשדה התעופה אלמליז. פירוש הדבר, שנבצר מההגנה האווירית לפעול במצב חירום. ליד המטוס ניצב הטייס חסאם, וציפה להגעת מושיר עאמר, בעוד עוזרו, הטייס מחב נכנס למועדון לאחר שסיים את ההכנות, והעיק מבט חטוף בעיתוני הבוקר.

הכותרות בעמודים הראשונים נשאו את אותות המלחמה והמתרחשות:

★ עיראק מצטרפת להסכם ההגנה המשותף בין מצרים לירדן.

★ זכריא מחיאלדין יטוס מחרתיים לוואשינגטון להיוועד עם הנשיא האמריקני ג'ונסון.

★ חיל החלוץ של הכוחות האלג'יריים יגיע מחר לגבול המצרי.

מפקד חיל האוויר קם ממקומו, במהירות. הוא לא ידע על השואה, שהתחוללה על הקרקע. הוא התפרץ אל תא הטייס, ותמה:

— "מה קרה, בשארי?"

— "כל שדות התעופה מופצצים, אדוני".

פריק צדקי התמוטט, ולא הוציא מפיו מלה. הוא ישב על המושב הפנוי ליד הנווט בתא הטייס, כשעיניו בוחות בשמים הפרוסים לפניו.

זה היה מצב משונה, שלא היה כדוגמתו: מפקדת הכוחות המזוינים היתה ב"מעצר" באוויר, תלויה בין שמים לארץ בין קהיר לסיני.

לאחר ההתקפה הראשונה: מדוע לא בוצעה תכנית "פהד"?

המטוסים הישראליים החלו בהתקפתם הראשונה בשעות 0840-0855. מפקד חיל האוויר הישראלי, גנרל מרדכי הוד, בחר בעיתוי הזה כדי שמטוסיו ייכנסו בגלים רצופים ובגובה נמוך, כדי להימנע מגילוי על-ידי מוצבי המכ"ם באלחסנה ובטלעת אלבדן בסיני.

במשך חמש-עשרה דקות הקיף הגל הראשון של ההתקפה האווירית הישראלית אחד-עשר בסיסים אוויריים. הם הפציצו את המטוסים ואת המסלולים באלעריש, באלמליז, בתמאדה, באלסר, בפאיד, באברצור, בכברית, באנשאן, באלמנצורה, בקהיר-מערב ובבני-סוף. בנוסף לכך, את מוצבי המכ"ם בטלעת אלבדן ובאלחסנה. ההתקפה מעל לכל מטרה נעשתה על-ידי שנים-עשר מטוסים בממוצע, ובגלים רצופים, כדי שלא לתת הזדמנות למטוסים המצריים ליירטם, או לצאת משדות-התעופה. המפקדה הישראלית ריכזה את כל מטוסיה להתקפה האווירית. כפי שהתבטא גנרל הוד: "הימרתי על כל הקופה".

בתוך מטוס המושיר, שטס בגובה נמוך לעבר קהיר, החל שלב העצבים המתוחים והדאגה.

כמה רגעי מבוכה פקדו את פריק צדקי, בעודו יושב במושב הנווט. כאשר לא שב אל נוסעי המטוס, שלח מושיר עאמר את ראש לשכתו, עקיד מוחמד איוב, כדי לברר מה מתרחש בתא הפיקוד. כאשר איחר צדקי מחמוד (לשוב) התלחשו שמש בדראן ואיוב. איוב התפרץ לתא הטייס, כשירו אוזנות באקדחו. הוא צעק, בהתרגשות רבה:

— מה אתה עושה, בשארי. לאן טסים?

הוא קיבל את ההתשובה, שניתנה קודם לכן מפיו הטייס הראשי, על הפצצת המטוסים. אולם, הוא המשיך להתרגש, אחז באקדה שלוף בידו, ואמר:

— אתם תעמדו למשפט, אם יתברר, כי דבריכם אינם נכונים. יהיו לכם צרות.

הוא פנה לעמיתו הטייס השני, שלא קלט את אשר אירע שם והודיעו על המברקים, ושאלו מה הסיבה? הטייס מחב אמר: "מטוסי הקרב עורכים מזה כמה ימים אימונים רצופים, שבמסגרתם הם פותחים באש סביב שדה-התעופה אלמליז, כמטרה חיה".

באותו רגע, לא עלה על דעתו, שמטוסי מיראז' ישראליים מפציצים את שדה-התעופה בטילים, במסגרת הגל הראשון של ההתקפה האווירית על שדות התעופה המצריים.

הטייס חסאם התבונן בשעונו. השעה היתה 0840. האליושין התקרב לפאיד יותר ויותר. התעלה נראתה בבידור מן הגובה הרב, שבו טס המטוס.

לפתע, הבחין הטייס הראשי בגוף של מטוס מיראז', שחלף מולו, על מנת להמריא לגובה רב יותר. הוא כמעט התנגש בחלק הקדמי של מטוסו.

כהרף עין, כמו נצנוץ של ברק, שאלו עמיתו: "אתה רואה? האם אין זה מטוס מיראז'? מה הביאו מעל איסמעיליה?"

הוא התבונן לאחור מצד ימין. הוא כבר עבר את שדה התעופה פאיד. הוא ראה ארבעה מטוסי מיג 21 בוערים על הקרקע בשטח שדה-התעופה כשמסביבם התפוצצויות. הוא התבונן הרחק מזרחה. הוא התבונן היטב, והבחין בעשן מיתמר משדה התעופה כברית. מבטיו נתקלו בעיני חברו, שהביעו תדהמה, ולא נותר עוד ספק באשר לאמת: "כל שדות התעופה מופגזים כעת. ישראל החלה בהתקפה האווירית שלה. אולם, מה העניין?"

בטרם הספיק להתעורר מאימת ההפתעה, קלט עמיתו מברק אלחוטי משדה-התעופה אלמליז: "אל מפקד מטוס מספר 1, תובלה אווירית. אל תחצה את התעלה. שוב מיד. שדות התעופה של סיני מופצצים מן האוויר. אומר שנית: שוב לקהיר. אל תטוס לשדה-התעופה תמאדה".

במהירות הבזק הוריד המפקד את המטוס לגובה נמוך, והתרחק מתחום המכ"ם כדי להימנע משלוש סכנות ודאיות, בעקבות ההתראה, שקיבל בטרם הגיע לתמאדה:

1. מפני מטוסי קרב מצריים, שבלמו את ההתקפה האווירית הישראלית.

2. מפני המטוסים הישראליים, שתקפו את שדות התעופה בגובה נמוך.

3. מפני תותחים נ"מ ומפני טילי ההגנה האווירית, שכוונו נגד מטוסים, הטסים בגובה נמוך (למרות שהטילים הללו, מדגם סאם-2, היו ללא מנגנוני הנחיה במידה המספקת לפעילותם).

המטוס הסתובב, כדי לפנות לקהיר. התנועות המפתיעות הללו הספיקו כדי לעורר תשומת-לב. נוסעי המטוס חשו, כי מתרחש דבר-מה בלתי-שגרתי.

מושיר עאמר התבונן אל פריק צדקי, ושאלו: "מה קרה, צדקי? מה יש למטוס?"

התעופה אלמאזה. זה היה המוצא היחיד, שכן הטייס הראשי מצא, כי כל המסלולים באלמאזה הופצו גם הם. הוא שינה את הכיוון לעבר שדה-התעופה של קהיר, משום שנמצא בו מטוס אר"ם, ולכן לא ניתן להפציצו, לכל הפחות, עתה.

המטוס לא הספיק לחוג מעל אלמאזה ומושיר עאמר ביקש להודיע למפקדה הכללית, באמצעות בסיס האוויר אלמאזה, את ההודעה הבאה:

"יש לבצע מיד את תכנית 'פהד'. פירושו של דבר: התקפה על ישראל באוויר, בים וביבשה.

אולם, כבר היה מאוחר מדי. כל מפקדי יחידות השדה בסיני היו מרוחקים ממפקדותיהם. הם היו "משותקים" בתמאדה. המפקדים של המטה הכללי ושל המפקדה הכללית נעדרו משרדיהם, ובכללם, הרמטכ"ל פריק פאוזי וראש אגף המבצעים פריק אנוואר אלקאדי. האבדות בקרב המטוסים היו כבדות. מן ההתקפה הראשונה ניצלו חמישים מטוסים בלבד.

ההפתעות תכפו ובאו בזו אחר זו, בבוקר השחור והעצוב, בחמישה ביוני. במגדל הפיקוח של נמל-התעופה של קהיר הופתעו קציני הקשר לראות מטוס אליושין צבאי חג מעל נמל-התעופה בגובה נמוך. טייסו ביקש לחנות ליד ביתן האר"ם. הטייס אמר באלחוט: "אני מטיס אישיות בכירה".

מיד פונו המסלולים הנוגעים בדבר, והמטוס נחת בין המטוסים מכל העולם. הדלת נפתחה, ומן המטוס ירד פילדמרשל עאמר ואחריו שורת מפקדים צבאיים. זה היה מראה משונה לפקיד נמל-התעופה, לראות את מושיר מחיש את פעמיו, ומחפש רכב כלשהו, שיסיע אותו לבנין המפקדה במדינת-נצר.

לבסוף, מצא סגן המפקד העליון מוניית ישנה מדגם פורד. הוא פתח את דלתה, וקפץ לתוכה. אחריו נדחפו שמש בדראן, פריק אלקאדי ושאר הקצינים. הנהג הזקן התבונן סביבו, כשהוא משפשף את עיניו לאחר תנומה. הוא התעורר לקולו של המושיר שאמר: "למפקדה! מהר, נהג!"

הנהג הזקן לא האמין למראה יניו ולמשמע אוזניו. אולם, הוא ציית להוראה. המוניית עשתה דרכה באטיות ובכבדות לכביש המוביל לנמל-התעופה. בו בזמן, חיפש הטייס הראשי חסאם אלבשארי רכב כלשהו. עמו המתין פריק צדקי. הם מצאו מכונית סטיישן חדשה, מודל 66, שחנתה לפני הכניסה החיצונית של אולם הנוסעים. דלתה היתה פתוחה. אלבשרי עלה עליה, והניעה בעזרת נייר כסף. לידו התיישב צדקי מחמוד, כשהוא שותק.

מכונית הסטיישן התפרצה במהירות עצומה. פריק צדקי הדביק את המוניית הישנה ליד השער החיצוני של נמל-התעופה. מושיר עאמר נסע עמו, וגם השאר נדחסו באותה מכונית. הם עזבו את נהג המוניית הזקן הנדהם.

הטייס השני, מחב, לא שלט עוד על עצביו. בכעס ובעצבנות, עזב את המכשירים ואת הגה הפיקוד, וצעק בפני איוב:

— אנחנו ככה... ולא ככה... אתה לא רוצה להבין, שהמטוסים המצריים מופצצים.

כמעט פרצה ביניהם תגרת-ידיים, לולא התערב הטייס הראשי חסאם בהותירו את הטסת המטוס בידי הטייס מחב. הוא החל להסביר לראש לשכת המושיר מה ראה לפני כמה דקות.

פני איוב החווירו. הוא עזב את תא הטייס בפחד ובאימה. אחריו יצא פריק צדקי, בנענעו את ראשו, בצער. הוא היה היחיד, שהאמין.

מדוע התנהג עקיד איוב כפי שהתנהג? ומדוע סבר, בתחילה, כי הטייס הראשי משקר?

קציני המפקדה היו סבורים, כי קיים קשר לחטוף את מושיר עאמר, וכי התנועות המפתיעות של המטוס, שינוי הכיוון והטיסה בגובה נמוך הם חלק מהקשר.

שמש בדראן ואיוב היו סבורים, כי צדקי מחמוד משמש "בן-ערובה" בתא הפיקוד, ושני הטייסים מחזיקים בו כדי לבצע את פעולת החטיפה. לטייס חסאם אלבשארי נודע על מחשבה משונה זו, לאחר מכן. אולם, כאשר שב איוב עם צדקי אל נוסעי המטוס, נודע למושיר עאמר, כי המזימה הישראלית החלה בהתקפה האווירית.

הקצינים, שהיו במטוס, נאספו סביב מושיר, אולם הוא הורה להם שוב למקומותיהם.

למרות שהערכותיו היו אופטימיות, במידה רבה, ועמדו בסתירה למציאות לכל אורך הקו, היו פניו קודרים, והעצבנות ניכרה בדיבורו. מושיר חש שהוא שבו באוויר, ונתון לרחמייהם של המטוסים הישראליים, וכי המפקדה כולה, על הקרקע, משותקת עקב כך. שמש בדראן הבין איזו טעות נוראה עשה כאשר סגר את חדר המבצעים. הוא ניסה להירגע, ולהרגיע את נוסעי המטוס. הוא ביקש מפה של שדות-התעופה, שבמקרה היתה בתיקו של איוב.

הטייס הראשי דאג לחפש שדה-תעופה, שבו יוכל לנחות עם מטען המפקדים שלו. הוא התקשר עם מרבית שדות-התעופה, שהודיעו לו, כי מסלוליהם מופצצים.

באמצע המערבולת הופתע הטייס לקבל הודעה באלחוט מטייס של מיג 21 פגוע. הוא ביקש להדריכו לשדה-תעופה קרוב לביצוע נחיתת אונס. טייס מטוס המושיר השיב: "קפוז בעזרת המצנח. לא תמצא מקום לנחות. כל שדות-התעופה מופצצים". ואכן, הטייס ראה אותו קופץ...

לאחר מכן, חלפו עשר דקות מבלי שנשמע כל רעש שהוא ומבלי שאירע דבר מה חדש. המטוס התקרב לשמי קהיר. השקט השתלט על נוסעי המטוס. מבוכה ובלבול אפפו את פניהם.

פריק צדקי נכנס לתא הפיקוד, והורה לשנות את כיוון הטיסה, ולנחות בשדה-התעופה של קהיר, במקום בשדה

הטווח טופולוב 16, שיש באפשרותם להפציץ את העורף הישראלי.

בשל חוסר במידע מדויק, סברה המפקדה העליונה, כי ארצות הברית נכנסה למערכה לצד ישראל עם מטוסי הצי השישי. וזו היתה טעות.

חמישה ביוני היה טראגדיה אמיתית.

[... בבוקר]. אך נכנס מושיר עאמר למשרדו, כשהוא ממחר, ומאחוריו שמס בדראן, פריק אלקאדי ושאר קציני משרדו של סגן המפקד הכללי, החלו מיד להתקשרויות עם החזית, לשם ביורר המצב: מה התרחש ומה אירע? המושיר יצא לסיני כדי לבחון, יחד עם מפקדי יחידות השדה, את אפשרויות ההתקפה הישראלית הצפויה, וכיצד ניתן להגיב עליה. זאת, משום שלא היתה תכנית מפורטת, שעסקה בחלוקת המשימות הקרבות לכוחות היבשה. הכל היו השערות במסגרת תכנית ההתקפה "פהד", שנשענה על תקיפה באמצעות חיל האוויר. כמו כן, מבין העניינים החשובים, שהיה צורך לדון בהם ולהכריע בהם, במהלך סיור המושיר, היו חילוקי הדעות בין מפקד הכוחות בחזית [סיני], פריק עבד אלמחסן מרתגא ובין מפקד הארמיה בסיני, לווא צלאח מוחסן, על חלוקת תחומי האחריות ועל הגדרת התפקידים. כן עמד המושיר לקבל לייזו את הפיקוד בפועל בסיני. יש בכך אישור על דליפת מידע למודיעין הישראלי על מועד נסיעתו של הפילדמרשל. כוחות נ"מ החלו להתמודד עם הגל השני של המטוסים הישראליים, מטוסי מיראז' ומיסטר. לאחר נחיתת מטוסו של המושיר בנמל התעופה של קהיר הם קיבלו הוראות לירות. קציני המכ"ם הבחינו עם תחילת ההתקפה הישראלית, כי מסכי המכ"ם לא הראו עוד את הסימנים הרגילים. נראה היה; שמנגנוניהם הושבתו, לפתע, לאורך קו התעלה וצפון סיני. סוללות טילים נ"מ שיגרו את טיליהם ללא הועיל. המטוסים הישראליים נכנסו [לתחום האווירי של מצרים] בגובה נמוך, בעוד שהטילים הונחו באמצעות מכ"ם, שהתאים למטוסים, הטסים בגובה של יותר מ-10,000 רגל.

מושיר עאמר התקשר לחדר המבצעים האוויריים באלגיושי, ושאל את פריק צדקי, האם בוצעו ההוראות, שנתן בהיותו באוויר, על תכנית "פהד". מפקד חיל האוויר השיב, כי לא ניתן עוד לבצע בשל נסיבות החירום, וכי מפקדת חיל האוויר בסיני ובתעלה אינה יכולה עוד להוציא גיחות.

המושיר כעס, ושאל מה הסיבה?

פריק צדקי אמר, כי התכנית נשענה על הפתעה אווירית, ונועדה להתקפת פתע על שדות התעופה הישראליים. באותו זמן חיל האוויר המצרי לא היה במצב, המאפשר לו לבצע התקפת פתע משום שישראל נמצאה בכוננות לקראתה.

מושיר עאמר החל לתחקר את הטייס חסאם מה אירע מעל לתעלה, בעוד המכונת עושה דרכה במהירות המרבית אל מפקדת הכוחות האוויריים שבמצר אלגדידה [אזור בקהיר], ליד ביתו של הנשיא עבדאלנאצר.

אך הגיע המושיר אל מפקדת חיל האוויר, ופריק צדקי החל לקבל דיווחים ראשוניים על המצב מכל הבסיסים האוויריים. רובם היו דר'חות בלתי ברורים ובלתי מדויקים. תמונת השואה החלה להתבהר לכולם, בהדרגה. לאחר כמה דקות, עזב מושיר עאמר את משרדו של פריק צדקי, כשהוא ממחר למכונתו עם שמס בדראן. הוא מיהר לחדר המבצעים במפקדה העליונה. כאשר הגיע אליו החדר היה סגור מזה 24 שעות. הם החלו להזעיק את הקצינים מבתיהם באמצעות המשטרה הצבאית.

צדקי מחמוד נותר משך זמן מה לבדו במשרדו, כשהוא מקבל דיווחים רצופים על היקף אבדות חיל האוויר, כדי להציל מה שניתן להציל. התקפות חיל האוויר הישראלי עדיין נמשכו על שדות התעופה הרחוקים בבני-סוף ובאלמנצורה. תותחים הנ"מ וכמה מטוסי קרב מצריים החלו לצאת נגדם מעל קהיר.

מפקד חיל האוויר יצא ממשרדו ונסע במכונת האלמונית לחדר המבצעים האוויריים באלגיושי. אך יצא מדלת משרדו, והתמוטט. קולו היה קרוב לבכי, ואמר: "אללה יקל את הפוליטיקה... אללה יקל את הפוליטיקה!" כאשר הגיע פריק צדקי לחדר המבצעים האוויריים במערת ["בור"] גבל אלגיושי, גילה את השואה על כל ממדיה: חיל האוויר המצרי נופץ, בעודו רובץ ללא תנועה. מטוסי מיג 21 וסוחוי 7 הפכו לחתיכות מפוזרות על קרקע שדות התעופה.

בו ברגע, הגיע מברק אלחוטי על תחילת ההפצצה על שדות התעופה בלוקסור ובראס-בנאס. המברק חשף את ממדי הטעות הקטלנית, שעשתה מפקדת חיל האוויר. הידיעות, שהיו בידיה, והגיעו אליה באמצעות המודיעין ובאמצעות מנגנוניה, חשפו אזלת יד מזעזעת במעקב אחרי הנשק של האויב הישראלי. על הבסיס השגוי הזה גובשו כל התכניות וכל ההערכות. זו היתה הסיבה למבוכה שהשתררה ב"מערה" לאחר קבלת המברק.

הדעה ששררה היתה, כי טווח הטיסה של מטוסי מיראז' ישראליים לאחר יציאתם משדות התעופה שלהם בישראל אינו חורג מאזור התעלה וממערב קהיר. זאת, בהסתמך על המידע הגלוי שמפרסם מדי שנה המכון הבריטי למחקרים אסטרטגיים.

אולם, איש לא גילה, כי ישראל ביקשה ממפעלי "דאסר" הצרפתיים לבצע פיתוח מסוים במטוס מיראז' 3, על מנת להכפיל את טווח טיסתו. בנוסף, הוסיפו לו תחת כנפיו שני מכלי דלק נוספים, וכך היה מסוגל להגיע לשדה התעופה לוקסור ולשדה התעופה ראס-בנאס, המשקיף לים סוף, שבו היו להקי העתודה, של המפציצים ארוכי

במדינת-נצר. הם החלו לבחון על המפות את כל ההערכות לאור הדיווחים המגיעים מן החזית, ומושיר עאמר פיקד על המבצעים ועל התנועות בעצמו.

בצפון-סיני היו שלושה צירים מרכזיים. הקו הקדמי של היחידות המצריות תפס עמדות הגנה, בהתאם לתכנית "קאהר", מסביב לאלעריש, לרפיח, לאברעגילה ולכונתילה. הקו השני מתרכז במוצבים של ג'בליבני ושל ביר אלחסנה. העמדות הקדמיות היו בנויות לפי הטקטיקה הסובייטית, הנשענת על ריכוז גדול ביותר של ארטילריה. הקו הקדמי, רפיח-אלעריש, השתרע לאורך שישים ק"מ ועומקו עשרה ק"מ. הוא היה המעובה ביותר והמבוצר ביותר מבין כל מערכי ההגנה. משום כך החליט המטכ"ל [הישראלי] להטיל את כל כובד המשקל כדי לנפצו. לכן, רוכזו [בקו זה] דיוויזיות השריון הישראליות הטובות ביותר, שהפיקוד עליהן הופקד בידי גנרל [ישראל] טל. משימת הכוחות היתה לפתוח את כביש הצפון, במהירות האפשרית, לעבר קנטרה-מזרח.

בשעה 0915 בבוקר נעו הטנקים הישראליים מן הדגמים פטון וצנטוריון, לעבר הדרך המובילה מח'אן יונס לרפיח ולשיח'זויד. לאחר עשרה ק"מ נתקלו באש צפופה, שנורתה מן הטנקים המצריים שהיו תחת פיקוד לואא עבד אלעזיז סלימאן, שהופקד על ההתמודדות עם התקפה ישראלית זו. אולם, אש זו לא נמשכה זמן רב, ועד מהרה, התמוטטה הדיוויזיה, ומפקדה נהרג.

ברצוני להתעכב על עדותו של לואא עבד אלחמיד דע'ידי מחיל-האוויר,² המפקד האווירי של אזור התעלה וסיני, בנוגע למטרייה האווירית מעל סיני ומעל התעלה. לדבריו: "בבוקר חמישה ביוני שוגרה מטרייה אווירית מבלי שאיש ביקש זאת. הוריתי לשגר מטרייה שנייה באותם תנאים. המטרייה הראשונה שוגרה בשעה 0630 בבוקר, והסתיימה בשעה 0700 לערך. השנייה היתה אמורה, על פי הוראותי, להיות מעל לוימת [ברדוויל, מהשעה 0830 ועד לשעה 0900. זה הזמן, שבמחציתו החלה ההתקפה האווירית הישראלית. באזור המטרייה התפצלו גלי המטוסים הישראליים בדרכם אל בסיסינו באזור התעלה ובפיקוד המרכז, אשר נהרסו הרס רב. "הבחנתי [לפי דברי לואא אלדע'ידי] זמן קצר לאחר השעה 0830, עוד טרם החלה ההתקפה האווירית, כי המטרייה, שביקשתי לשגר, אינה מופיעה על מסכי המכ"ם מעל לברדוויל. שאלתי את קצין המבצעים מה פשר הדבר. הוא ענה לי, כי סגן מפקד החטיבה [האווירית] קיבל ממנו את ההוראה, והודיע לו כי הוא, אישית, ייטול את הפיקוד על מטרייה זו. הוריתי לקצין המבצעים להתקשר עם החטיבה האווירית, ולברר מהי סיבת האיחור. הוא התקשר עם סגן מפקד החטיבה, שהתנצל בפניו על האיחור. הוא הסביר, כי יצא לביתו, והוא בדרכו אל מטוסי הקרב, ועומד להמריא מיד. התקפה האויב החלה והמטרייה טרם המריאה".

מושיר עאמר לא שיער עד אותו רגע מהו היקף האבדות, שספג חיל האוויר המצרי. ההערכות, שגובשו קודם לכן, לא עלו על חמישה-עשר אחוזים. משום כך, פגעו בו דברי פריק צדקי כמו ברק:

– "אדוני, אבדותינו עד עתה הן בשיעור של יותר מחמישים אחוזים. כמעט כל שדות-התעופה מופצצים ומסלוליהם אינם מאפשרים לבצע גיחות".
ההפתעה של ההתקפה הראשונה גרמה לאבדן שיווי-המשקל של הנוכחים במפקדה, והביאה לשיתוק חשיבתם. בנוסף, אותם מפקדים היו חסרי הכשרה להתמודדות עם מצבים אסטרטגיים חמורים כאלה. לאנשים במפקדה, שהיתה מרכז העצבים של הכוחות המזוינים, לא היה די ידע בהתפתחויות האחרונות בתכנון ובטקטיקה. שר המלחמה שמש בדראן בחר את כל הקצינים ממחזורו במכללה הצבאית, ומינה אותם לאיש משרות רגישות ותפקידי פיקוד, תוך התעלמות מניסיונם, מכישוריהם וממידת התאמתם לתפקיד. מה שחשוב היה יישום העיקרון: "נאמנות קודמת לניסיון". אותו עיקרון יושם לגבי אלה שבידם הופקד הפיקוד על הדיוויזיות ועל היחידות בסיני. שמש בדראן רצה לשלוט כך ביטחונית על הכוחות המזוינים.

בו בזמן התחולל בחולות סיני פרק אחר של הטרגדיה: בעוד המפקדים הבכירים נאספים בשדה-התעופה תמאדה, והמתינו להגעת המטוס של מושיר עאמר, נשמע רעם מטוסי סילון, הדומה לזה של מפציצי סוחוי. הם הבחינו בכמה מטוסים באופק, שטסו בגובה 36 מטר בלבד. פריק עבד אלמחסן מרתגא פנה אל המפקדים מסביבו ושאלם, בקשר לכך. הכל סברו, כי אלה, קרוב לוודאי, מטוסי הליווי, המגיעים עם מטוס המושיר, למרות ששמירה כזו לא היתה נהוגה בעבר. ללא התרעה מוקדמת החל גל [המטוסים הישראליים אשר ביצעו את] ההתקפה האווירית להטיל את מטען הטיילים והפצצות על מטוסי המיג ועל המסוקים, שרבעו בשדה-התעופה. הם הפכו שברים.

רק אז הבינו, כי אלה מטוסים ישראליים, והמכה הראשונה נשמטה מידיהם. המפקדים מיהרו למכוניותיהם, ושבנו ליחידותיהם ולמפקדותיהם כדי להתמודד עם ההתקפה הישראלית ביבשה, שהחלה בשלושה צירים. אולם, אך בהתקרב פריק מרתגא למרכז הפיקוד הסודי שלו בגבל מיתאן, גילה, כי המטוסים הישראליים מפציצים את המקום בגלים רצופים, כאילו המקום מוכר להם בדיוק. חדר המבצעים נהרס בהתקפות הגל הראשון. המפקדה הקדמית נותקה מקהיר ומהמפקדות האחרות. מהתגברות ההפצצות, משעה לשעה, התברר כי היתה התמקדות [מכוונת] של ההתקפה על המקום. הרמטכ"ל, פריק פאוזי, מיהר להגיע עם שאר קציני המפקדה ועם קציני המבצעים אל הבניין המרכזי

4. מרבית שדות התעופה בסיני ובתעלה, שהיו שדות התעופה העיקריים, נפגעו בהתקפה הראשונה. העיתוי היה בבחינת הפתעה. זה היה לאחר אור ראשון, בעת שהטייסים אכלו את ארוחת הבוקר. המטוסים רבצו במסלולים החשופים, ללא תנועה. הם היו טרף קל למטוסים הישראליים, שתקפו בגובה נמוך, וכמעט נגעו באדמה, כדי לא להתגלות למכ"ם ולטילים נ"מ.

5. אייבהירות התמונה על היקף האבדות של חיל האוויר המצרי, בשעות הראשונות, החל מתשע בבוקר. משום כך, מושיר עאמר סבר, כי היקף האבדות מוגבל, וקיימת אפשרות לבצע התקפת נגד. התמונה לא היתה ברורה גם לנשיא עבד אלנאצר, עד שעות הצהריים בחמישי ביוני. המבוכה והשיתוק היו המאפיין העיקרי של הפיקוד העליון.

הערות

1. שדה התעופה ברפידיים.
2. גרסתו המפורטת של אלדעידי - שבה הוא מוכיח את זכאותו, ותוקף את בכירי הצבא המצרי - פורסמה בהרחבה בשלוש כתבות בעיתון אלחוד בארבעה, בחמישה ובשבעה ביוני 1992.

ההודעות הצבאיות של המפקדה העליונה שודרו ברציפות מתחנות השידור של קהיר ו"צות אלערב" ["קול ערב"] משובצות בהמולת השירים הלאומיים ושירי הלכת. הן לא שיקפו את התמונה האמיתית של המתרחש בחזית. מכמה סיבות:

1. הסתמכות על אנשי ההגנה האווירית בנוגע לאבדות האויב. הם סברו כי מכלי הדלק העודפים, מהם נפטרו המטוסים הישראליים, הם מטוסים שהופלו. כמו כן המבוכה והאנדרלמוסיה, ששררו במפקדות הצבאיות השונות, כתוצאה מהתקפת האוויר המפתיעה, שגרמה שיתוק חלקי, ולאחר מכן שיתוק מלא, במרבית שדות התעופה, בבסיסי הטילים ובמתקני המכ"ם.
2. ניתוק הקשר בין מרכזי הפיקוד בסיני ובין חדר המבצעים בקהיר כתוצאה מהשיבושים, שיצרה ספינת הביון האמריקנית "ליברטי", ששייטה בסמוך לחוף המזרחי של סיני, ובשל ההאזנה לאמצעי הקשר המצריים.
3. העדר תיאום בין הכוחות המרוכזים בסיני לבין המפקדה העליונה בקהיר, כתוצאה מקוצר הזמן, מקריאה לשירות של כוחות מילואים גדולים, מהקמת דיוויזיות חדשות ומשיגורן לחזית מבלי שקדמו לכך הכנות. משום כך לא היה אפשרי להוציא לפועל את תכנית "פהד", שדיברה על התקפת נגד.

